

Asgari ücretliler ülkesi olduk!

AKP 20 yılda Türkiye'yi bir asgari ücretliler ülkesi haline getirdi. Asgari ücretle çalışanların oranı yüzde 50'ye yükselirken, diğer emek gelirleri asgari ücrete yaklaşmaya, herkes asgari ücretli olmaya başladı

EMEĞİN HALLERİ
Aziz ÇELİK
azizcelik@gmail.com

ASGARI ücret mevsimi geldi. 2023 asgari ücreti gündemde. Herkes artış ne olacak diye merak ediyor. Asgari ücret memleketin en önemli gündemi. 1980'lerden bu yana asgari ücreti takip ederim. Asgari ücretin son yıllardaki kadar ilgi odağı olduğunu görmedim. Bunun nedeni asgari ücretle çalışanların sayısının son yıllarda hızla artması ve Türkiye'nin giderek bir asgari ücretliler ülkesi haline gelmesidir.

Bu sorun giderilmeden asgari ücretin miktarına ve artış oranına odaklanmak hatalı bir tutum olacak. Türkiye bir asgari ücret tuzakına çekildi ve asgari ücret ortalama ücret oldu. Aslı tartışılması gereken budur. Bu yazıda geçen hafta başladığım "AKP'nin 20 yıl" değerlendirmelerime devam edeceğim ve AKP'nin 20 yılda Türkiye'yi nasıl bir asgari ücretliler ülkesi haline getirdiğini ele alacağım.

BU NE YAMAN ÇELİŞKİ!

2002-2022 arasında asgari ücret diğer emek gelirleri ile karşılaştırıldığında, en çok artan emek geliri oldu. Cumhurbaşkanı Strateji Bütçe Başkanlığı (SBB) verilerine göre, 2002 Aralık ayı ile Temmuz 2022 arasında asgari ücret parasal olarak (enflasyon arındırılmadan) 30 kat artmış. Asgari ücretin bu dönemde resmi enflasyondan oldukça fazla arttığı da sır değil. Hatta asgari ücret artışı neredeyse aynı dönemde Kişi Başına Gayri Safi Yurtiçi Hasıla artış oranına denk gelmiş. SBB'ye göre 2002-2022 arasında tahmini Kişi Başına GSYH artışı 29 kat.

Bu ilk bakışta iyi bir gelişme olarak okunabilir. Ne güzel işte asgari ücrete ciddi bir artış yaşanmış. Ancak mesele kazın ayağı değil. Sorulması gereken soru şu: Eğer asgari ücret artış emekçiler için faydalı olsaydı, neden emek gelirlerinin GSYH içindeki payı geriliyor? TÜİK'e göre emek gelirlerinin payı özellikle son yıllarda hızla düşüyor. 2016'da (2. Çeyrek) İsticü Ödemelerinin GSYH içindeki payı yüzde 37,8 iken 2022'de (2. Çeyrek) 25,4'e düşmüştü. Düşüş sadece son yıllara özgü değil. AKP döneminde genel olarak da bir düşüş var. 2002'de 29,2 olan emeğin payı 2022'de 25,4'e düşmüştü.

Benzer bir eğilim **İstanbul Sanayi Odası** (İSO) 500 büyük şirket verilerinde de var. İSO 2021 verilerine göre 2002'de 500 büyük şirket içindeki emeğin payı yüzde 59 iken 2021'de 32'ye gerilemiş, 500 büyük şirket ücretlilerin görece yüksek olduğu, kalifiye işçilerin çalıştığı ve birçok sendikacı işyerleri, 500 büyük şirkette ücret payı böyle düşüyorsa özel sektörün gerisinde ne olmuştur kim bilir! Pekli, nasıl oluyor da asgari ücrete görece yüksek artışlar yaşanırken emeğin milli gelir içindeki payı düşüyor. İşte asıl sorun budur!

Cumhurbaşkanlığı SBB verileri bu çarpıklığın sebebini, ortaya koyuyor aslında. SBB verileri emek gelirleri arasında büyük bir çarpıklığı gözler önüne seriyor. AKP döneminde asgari ücret parasal olarak 30 kat artarken, kamu işçisinin ücreti 13, memur maaşı 16, işçi emekli aylığı 17, memur emekli aylığı 3 kat artmış. Özel sektör ücret ar-

DISK, asgari ücrete zam yapılması talebiyle birçok eylem düzenlemiştir.

Depo Photos

“

Emeğin milli gelir içindeki payı düştü. Bunun en önemli nedeni toplu iş sözleşmesi kapsamının düşüklüğü. Asgari ücrete odaklanıp gerçek resmi görmezden gelmek büyük tehlike! Sorulması gereken asıl soru: Diğer ücretler, memur maaşları ve emekli aylıkları ne olacak?

taşlarına ilişkin veri yok. Ancak durumun kamu işçisinden daha iyi olması mümkün değil. Zaten İSO verilerinde ücret payında yaşanan düşüş özel sektörde ücret artışlarının sınırlı kaldığını gösteriyor. AKP diğer bütün emek gelirlerini baskılamak asgari ücrete daha "çimnet" davranmış. Diğer bir ifadeyle diğer emek gelirlerinden kısmış asgari ücrete aktarmış. Böylece bütün emek gelirleri asgari ücrete yakınsamaya başlamış. Ortalama ücret ve maaşlar ile asgari ücrete arasındaki makas kapanmaya başlamış.

ASGARI ÜCRETİLER ÜLKESİ

Bu durumun en vahim sonucunu Türkiye'de asgari ücrete çalışanların oranının inanılmaz boyutlara ulaşmasıdır. Asgari ücret adı üzerinde en düşük ücrettir. Bu haliyle koruyucu bir alt sınırdır. Bir sosyal politika önlemidir. Asgari ücretle belirlenen bu alt sınır düşük vasıf gerektiren işlerde ödenmesi gereken insanca yaşamaya yetecek ücret miktarıdır. Yasalarla belirlenen bu alt sınır "nispi emvedic" olup sözleşmelerle özellikle de toplu iş sözleşmeleriyle artırılabilir. Olması gereken de budur. Nitekim AB ülkelerinde (Eurofound verilerine göre) asgari ücret ve civarında ücretle çalışanların oranı yüzde 4'ün altındadır. Ücretlerin geri kalanı büyük oranda toplu iş sözleşmeleriyle belirleniyor.

Türkiye'de ise tablo vahim. Merkez Bankası tarafından yapılan bir araştırmaya göre tarım dışı sektörlerde asgari ücret ve altında çalışanların oranı yüzde 43, sanayide bu oran yüzde 50. Tekstil, giyim ve deri sektöründe asgari ücret ve altında çalışanların oranı yüzde 59-72 aralığında. Gıda sektöründe yüzde 65. İnşaat asgari ücret ev altı çalışanların oranı yüzde

2002-2022 arası emek gelirleri artışı ve kişi başına GSYH artışı

Emek gelirleri	Artış
Asgari ücret	30 kat
Ortalama kamu işçisi	13 kat
Ortalama memur maaşı	16 kat
Ortalama işçi emekli aylığı	17 kat
Ortalama memur emekli aylığı	13 kat
Kişi Başına GSYH Artışı	29 Kat

Kaynak: Cumhurbaşkanlığı SBB, Kasım 2022

54 iken, toptan ve perakende sektöründe yüzde 64 ve turizmde yüzde 72'ye yükseliyor. DISK Araştırma Merkezi (DISK-AR) tarafından yapılan araştırma da Merkez Bankası ile benzer sonuçlar veriyor. DISK-AR'a göre asgari ücret civarı (yüzde 10 fazlası) ve altında çalışanların oranı yüzde 49. Nereden bakılırsa bakılsın Türkiye bir asgari ücretliler ülkesi haline gelmiş durumda. TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması verilerine göre, 2005 yılında asgari ücret ortalama ücretin yüzde 46'sı iken 2020'de yüzde 60 seviyesine çıktı. 2021 ve 2022'de bu oranın daha da yükseleceğini söylemek mümkün.

"KOMİSYON LAĞVEDİLDİ"

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı işçilerin, işverenlerin ve kamuoyunun beklentilerini tespit etmek üzere araştırma başlatmış! Anketle asgari ücret saptamak tuhaf bir girişim doğrusu. Geçen yıl da yapılmıştı ama bu anketin metodolojisini örneklemi vb. paylaşılmadı. Bu anketi kim yapıyor? Sorular neler? Örneklem nasıl seçiliyor? Bunlar belli değil. Dahası böyle bir usul yok. Türkiye'de asgari ücretin tespiti Komisyon'un yetkisinde. Bunun dışında yetkili bir organ yok. Asgari Ücret Tespit Yönetmeliği'ne göre, "Komisyon, ücretin belirlenmesinde; ülkenin içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik durumu, ücretlilerin geçiminde indekslerini, bu indeksler yoksa geçiminde emekçilerin genel durumunu ve geçim şartlarını göz önünde bulundurur." O halde anket ne lüzum var? Asgari ücretin tespit mekanizması belli. Asgari Ücret Tespit Komisyonu var. Bu komisyonda hükümet ve taraflar var. Komisyon'u işletmeyip anket yapmak ve kamuoyunu bu anketle yönlendirmek kurallardan kaçmaktır. Özellikle 2022 yılı asgari ücret tespit sürecinde Prof. Mesut

Gülmez'in yerinde saptamasıyla "Asgari Ücret Tespit Komisyonu" fiilen lağvedilmiştir. Bunun yerine asgari ücret siyasi iktidar tarafından tek taraflı olarak belirlenmiş ve sonra da Komisyon'a onaylatılmıştır. Bu konuda Mesut Hoca'nın yazı dizisini şiddetle tavsiye ediyorum: arastirma.disk.org.tr/?p=9428

Bakanlık anket yapmak yerine Komisyon'u tekrar eldin hale getirmelidir. Asgari ücretin tartışılacağı yer tarafların katıldığı mekanizmalardır. Çalışma Bakanı, sayın Vedat Bilgin görevi geldiğinden bu yana üçürlü Danışma Kurulunu (ÖDK) hiç toplamadı. Oysa yasa gereği yılda üç kez toplanması gerekiyor. Asgari ücret burada konuşulmalı. 2010'da anayasal bir kurum olan Ekonomik ve Sosyal Konsey, 12 yıldır hiç toplanmadı. Asgari ücretin ve ücretlerin buralarda konuşulması gerekiyor. Kısaca anket değil, kurulların işletmek lazım.

İŞ SÖZLEŞMESİ KAPSAMI

AKP, Türkiye'yi bir asgari ücretliler ülkesi haline getirdi. Bunu yaparken emeğin milli gelir içindeki payı düştü. Son yıllarda bu eğilim daha da arttı. Türkiye'de asgari ücret civarı çalışanların oranının yüzde 50'lerde olmasının asıl nedeni toplu iş sözleşmesi kapsamının yerlerde sürünmesidir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı verilerine göre Türkiye'de toplu iş sözleşmesi kapsamı yüzde 10'un, özel sektörde ise yüzde 6'nın altındadır. Toplu iş sözleşmesi kapsamı OECD ülkelerinde yüzde 32, AB ülkelerinde ise yüzde 60'tur. Toplu iş sözleşmesi kapsamı düşerse asgari ücretlilerin oranı artar. Çalışma Bakanı, sayın Bilgin, asgari ücret istatistiği yaptırmak yerine Türkiye'nin neden bir asgari ücretliler ülkesi olduğunu eğilimci yerinde olur. Bunun yok anket değil, sendikaların denlemek ve toplu pazarlığı imkansız kulan Türkiye'nin sendikacı mevzuatı değiştirmektir.

AKP 20 yılda Türkiye'yi bir asgari ücretliler ülkesi haline getirdi ve Asgari Ücret Tespit Komisyonu'nu fiilen lağvederek asgari ücreti tek başına belirlemeye başladı. Asgari ücret bir sosyal politika aracı olmaktan çıkarak bir seçim manevrası haline geldi. 2023 asgari ücreti ne olur sorusuna cevabım: Hükümet ne isterse o olacak. İşçi ve işveren tarafı da onay verecek! Ama asıl sorulması gereken soru şudur: Diğer ücretler, memur maaşları ve emekli aylıkları ne olacak? Asgari ücrete odaklanıp gerçek resmi görmezden gelmek büyük tehlike!